

VOORGANGER ALS VOORBIJGANGER



# Voorganger als voorbijganger

**Het interim-predikantschap  
van de toekomst**

Onder redactie van  
Rein Brouwer, Jodien van Ark  
en Jan Oortgiesen

Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council (FSC) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloor- en zwavelvrij gebleekt.

**[www.uitgeverijboekencentrum.nl](http://www.uitgeverijboekencentrum.nl)**

Deze uitgave verschijnt in samenwerking met de Protestantse Kerk in Nederland (PKN).

Vormgeving: Anton Sinke, [www.antonsinke.nl](http://www.antonsinke.nl)

ISBN 978 90 239 2722 8

NUR 700, 801

© 2013 Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

# INHOUD

|     |                                                                                                                 |
|-----|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 7   | Voorwoord                                                                                                       |
| 13  | Hoofdstuk 1: Interim-predikantschap in de Verenigde Staten<br><i>Helen Dekker-Keller</i>                        |
| 25  | Hoofdstuk 2: Opleiding 'Leren functioneren in een tussentijd'<br><i>Jodien van Ark</i>                          |
| 43  | Hoofdstuk 3: 'Hoe gaan we dat allemaal opzetten, regelen en doen?'<br><i>Jan Oortgiesen</i>                     |
| 61  | Hoofdstuk 4: De zegen van de tijdelijkheid<br><i>Rein Brouwer</i>                                               |
| 91  | Hoofdstuk 5: De noodzaak van theologie bij het begeleiden van gemeenten in een tussentijd<br><i>Rainer Wahl</i> |
| 99  | Hoofdstuk 6: Mag het gewoon over God gaan?<br><i>Reintje Joke Stomphorst</i>                                    |
| 105 | Hoofdstuk 7: Bewust van onbewust<br><i>Otto Sondorp</i>                                                         |
| 111 | Hoofdstuk 8: Gekomen om te verdienen<br><i>Lydia Vroegindeweij</i>                                              |
| 117 | Hoofdstuk 9: In Between, werkverband van interim-pastores<br><i>Nico de Lange</i>                               |
| 125 | Personalia                                                                                                      |



# VOORWOORD

Er is een groeiende vraag naar interim-predikanten in de Protestantse Kerk in Nederland. Dat is de directe reden dat er op korte termijn een uitbreiding komt van het aantal interim-predikanten en van de totale formatieomvang van interim-predikanten in dienst van de landelijke kerk. Een aantal jaren geleden werd begonnen met een experiment met één interim-predikant in landelijke dienst, inmiddels zijn er acht werkzaam vanuit het Mobiliteitsbureau in zes formatie-eenheden, en er komen er meer bij. De groeiende vraag is ook de reden dat er binnenkort gestart wordt met een nieuwe opleiding tot interim-predikant. Na twee succesvolle cursussen in 2004 en 2006 werd ervoor gekozen geen nieuwe cursisten toe te laten zolang de landelijke kerk geen afdoende arbeidsvoorwaardelijke en rechtspositionele structuur gecreëerd had. Nu voorzien wordt dat het aantal interim-predikanten zal toenemen onder de paraplu van 'detachering' vanuit het Mobiliteitsbureau, is het ook weer opportuun om dergelijke predikanten te gaan opleiden. De opleiding garandeert geen vaste aanstelling bij de landelijke kerk, maar het is onmogelijk om een aanstelling als predikant in algemene dienst te krijgen zonder de opleiding gevolgd te hebben of bereid te zijn die te volgen.

Steeds meer kerkenraden weten de weg naar het Mobiliteitsbureau in Utrecht – of naar Jan Oortgiesen – te vinden. Zij laten zich niet afschrikken door een mogelijk negatieve beeldvorming rond 'interimmers' die werken voor het bedrijfsleven of voor overheidsinstellingen. Over hen bestaat vaak ten onrechte het beeld van 'snelle jongens', 'zakkenvullers', die alles op zijn kop zetten, de werknemers met de brokken achterlatend. Bij die beeldvorming past het verhaal uit het Evangelie van Johannes (10:12-13) over de huurling. 'Een huurling, iemand die geen herder is, en die niet de eigenaar van de schapen is, laat de schapen in de steek en slaat op de vlucht zodra hij een wolf ziet aankomen. De wolf valt de kudde aan en jaagt de schapen uiteen; de man is een

huurling en de schapen kunnen hem niets schelen.’ De kerkenraden weten echter dat ze met de interim-predikant geen ‘huurling’ binnenhalen, maar een ‘goede herder’, althans tijdelijk.

Wanneer kerkenraden overwegen om een interim-predikant in de arm te nemen, dan zoeken zij een predikant die op herkenbare wijze gestalte kan geven aan het ambt van predikant. Verder zoeken ze iemand met gedegen theologische kennis die hen met deze knowhow kan voorgaan in de zondagse eredienst of dit kan inbrengen in het gesprek over belangrijke thema's die raken aan de identiteit van de gemeente. Het moet ook iemand zijn die een authentieke spiritualiteit meebrengt en/of goed past in het geestelijk klimaat van de gemeente. De interim-predikant is ook een mens die met en voor je bidt en voorganger is in het geloof. Ten slotte: kerkenraden hebben baat bij een interim-predikant die processen kan hanteren in de gemeente. Dat kunnen verschillende processen zijn: het schrijven van een beleidsplan, het omgaan met diversiteit in de kerkenraad, het begeleiden van verschuivingen in de identiteit van de gemeente, het verder gaan nadat er afscheid is genomen van een predikant. Zo zijn er nog veel meer mogelijke processen in de gemeente. De interim-predikant is predikant, theoloog, gelovige, authentiek spiritueel leider en procesbegeleider.

Het interim-predikantschap begint dus een min of meer officiële plek in te nemen in het palet aan bijzondere predikantensoorten (zoals geestelijk verzorger, diaconaal predikant, straatpastor, justitiepastor, jeugdwerker) in de Protestantse Kerk in Nederland. Daarom besloot de redactie van dit boek om via een publicatie het werk en de betekenis van het interim-predikantschap onder de aandacht te brengen van een breder publiek. De redactie werd gevormd door een drietal personen. Jan Oortgiesen is al jarenlang de centrale figuur in de kerk voor het beroepingswerk en de mobiliteit van predikanten. Hij is ook degene die de interim-predikanten in landelijke dienst aanstuurt. Jodien van Ark was en is verantwoordelijk voor de opzet en inhoud van de opleiding tot interim-predikant. Rein Brouwer verrichtte in 2011 en 2012 onderzoek naar het fenomeen interim-predikant in Nederland. Als docent praktische theologie aan de Protestantse Theologische Universiteit interviewde hij de acht interim-predikanten in landelijke dienst en verschillende kerkenraadsleden uit drie kerkenraden die gewerkt hebben met een interim-predikant.

De insteek van het boek is een antwoord te geven op vragen als: Wat kan en mag men verwachten van een interim-predikant? Welke rechten en plichten heeft de kerkenraad en welke de interim-predikant? Waarom zouden wij een interim-predikant inhuren in plaats van een gemeenteadviseur of een kerkelijk consultant? Wat is de toegevoegde waarde van een interim-predikant naast de consulent of een predikant die hulpdiensten verricht? Wat te doen als het na een maand toch niet blijkt te 'klikken'? Waarin verschilt de aanpak en werkstijl van de interim-predikant van die van een interim-manager of een seculiere consultant?

Met het boek beogen we kerkenraden te informeren over hoe ze zich kunnen voorbereiden op het contracteren van een interim-predikant via het Mobiliteitsbureau van de Protestantse Kerk in Nederland. We hopen ook dat gemeenteleden dit boek ter hand zullen nemen om te weten wat een interim-predikant is en kan doen. Wellicht kunnen hoor-/beroepingscommissies hun kerkenraad attenderen op de mogelijkheid om een interimmer in te huren in de vacaturetijd of als ingewikkelde zaken spelen waarbij de blik van een deskundige buitenstaander welkom is. Het boek zal ongetwijfeld zijn weg vinden naar visitatoren, werkbegeleiders, regionale adviseurs, klassicale vergaderingen en verder iedereen die betrokken is bij de bovenplaatselijke begeleiding van gemeenten en predikanten. We denken dat het boek ook interessant is voor gemeentepredikanten. Misschien zullen sommigen van hen zeggen dat ze dat ook willen gaan doen, terwijl anderen wellicht van mening zijn dat dit interim-werk niets bijzonders is en dat ze zelf al lang zo functioneren. Het is niet uitgesloten. Toch vermoeden wij dat het boek gemeentepredikanten niet alleen een spiegel voorhoudt, maar hun wellicht ook nieuwe gedachten kan aanreiken. Zo hopen we ook dat gemeenteadviseurs en kerkelijk opbouwwerkers kennis zullen nemen van dit boek. Niet om te zien hoe de concurrentie het doet, maar juist om een helder beeld te krijgen waar de werksoorten elkaar aanvullen en kunnen samenwerken. Daar is nog wel een inhaalslag te maken. Het boek is geschreven voor de Protestantse Kerk in Nederland. Wij zijn ons echter terdege bewust van het feit dat er ook in andere kerken interim-predikanten/-pastores werkzaam zijn. Wij verwachten dat zij veel zullen herkennen en daarmee is het boek ook voor hen geschreven.

Het experimenteren met de figuur van de interim-predikant is allemaal begonnen na een ontmoeting tussen Helen Dekker-Keller en Jan Oortgiesen. Helen was door haar internationale ervaring in aanraking gekomen met het *interim ministry* in de Verenigde Staten. Ze werkte ook zelf als *interim minister*. Zij liet Jan delen in haar ervaringen. Ze kwamen beiden tot de conclusie dat zoiets in Nederland ook mogelijk moest zijn en zeker wenselijk was. In het eerste hoofdstuk vertelt Helen over haar ervaring als interim minister in de Verenigde Staten. Daarin wordt ook duidelijk dat er wel verschillen bestaan met hoe het interim-predikantschap in Nederland functioneert.

Jodien van Ark beschrijft in hoofdstuk 2 de ontwikkeling van de opleiding tot interim-predikant. Nadat besloten was om te starten met het experiment 'interim-predikant', was meteen duidelijk dat de legitiemer van deze werksoort gepaard moest gaan met een kwalitatief goede nascholing. Jodien, die haar sporen verdiend heeft in het kerkelijk opbouwwerk en het geven van leiderschapstrainingen, ontwikkelde een training die in 2004 van start ging. De ervaringen van de eerste twee trainingen dienen als basis voor de opzet van een nieuwe training, die in 2013 van start zal gaan.

Als hoofd van het Mobiliteitsbureau is Jan Oortgiesen de genius achter de regulering van het interim-predikantschap in de Protestantse Kerk in Nederland. Hij laat in hoofdstuk 3 zien wat er gebeurt in de aanloop naar het daadwerkelijk functioneren van een interim-predikant in een gemeente. Hij legt ook uit wat er komt kijken bij het sluiten van het contract tussen de kerkenraad en de interim-predikant.

Wat het werk van de interim-predikant nu precies inhoudt en hoe het ervaren is door de predikanten zelf en door de kerkenraden, komt uitgebreid aan de orde in hoofdstuk 4. Dit hoofdstuk laat zich ook lezen als een verslag van het onderzoek dat Rein Brouwer heeft gedaan naar de betekenis van vertrouwen in de relatie tussen interim-predikant en kerkenraad. Anders dan bij gemeentepredikanten moet er vanaf het begin voldoende vertrouwen zijn in én van de interim-predikant om daadwerkelijk aan de slag te gaan en waar nodig te interveniëren. Uit de interviews met kerkenraadsleden en interim-predikanten blijkt dat er in de kerk zonder meer een groot vertrouwen in het ambt predikant bestaat, maar dat de interim-predikanten dat aanvankelijke vertrouwen vrijwel direct weten om te zetten in klare munt. Dat heeft te

maken met hun kennis, kunde en wijze van presentie, zaken die allemaal vertrouwen geven.

Na dit hoofdstuk komt in de daaropvolgende hoofdstukken een drietal interim-predikanten aan het woord over zaken die belangrijk zijn voor het werk van de interim-predikant. Rainer Wahl schrijft in hoofdstuk 5 over de betekenis van theologie als kritisch-analytisch instrument in het interim-werk. Reintje Joke Stomphorst benadrukt in hoofdstuk 6 de betekenis van het geloofsgesprek en het belang de gemeente te bepalen bij de kern van de zaak. Otto Sondorp gaat in hoofdstuk 7 nader in op de rol van de intuïtie en het onbewuste. Hij verwijst naar recent verschenen boeken die zijn denken hierover bewust beïnvloed hebben. Zijn bijdrage roept de spannende vraag op hoe de expertise van de interim-predikanten zich verhoudt tot de werking van onbewuste processen.

Lang voordat er interim-predikanten in de kerk kwamen, waren er interim-managers actief in het bedrijfsleven en in overheidsinstellingen. Lydia Vroegindeweij, theologe en interim-manager, legt in hoofdstuk 8 uit wat interim-predikanten kunnen leren van interim-managers, en omgekeerd.

Het boek wordt afgesloten met een bijdrage door Nico de Lange, de voorzitter van het werkverband van interim-pastores, In Between. In hoofdstuk 9 benadrukt hij de betekenis van het werkverband voor de kwaliteit en verdere professionalisering van het interim-predikantschap.

# HOOFDSTUK 1

# INTERIM-PREDIKANT- SCHAP IN DE VERENIGDE STATEN

13

Helen Dekker-Keller

## Het begin

Ik loop de treden van de kansel op en denk: niet op de zoom van je toga stappen. De gemeente staat te zingen. Ik zie een zee van onbekende gezichten: bijna iedereen is een vreemde voor mij. Er is gespannen verwachting, anticipatie, een vorm van opwindning en hoop. Een nieuwe fase van hun kerkelijk leven is net begonnen. Het zal een trektocht worden door onbekend gebied. Voor het eerst is hier een interim-pastor en ze weten niet goed wat dat inhoudt. Voor mij is het de derde gemeente die ik dien als interim-pastor. Rond de eeuwwisseling is er veel vraag naar getrainde interimmers. Wat het precies betekent voor mij en voor de gemeente zal ik regelmatig uitleggen in de maandelijkse nieuwsbrief, gesprekken en vergaderingen.

Nee, ik ben géén 'oppasdominee'. Integendeel, een interim-predikant is gemeentepredikant en heeft bewust gekozen de opleiding tot interim-predikant te volgen. Hierdoor kan hij/zij de specifieke taak om het veranderingsproces in de gemeente te begeleiden beter vervullen. Samen gaan we ontdekken wat de identiteit van de gemeente is nu na 26 jaar hun predikant is vertrokken. We zullen gaan ploegen om de aarde vruchtbaar te maken, zodat een nieuwe predikant daarin kan wortelen op zijn eigen manier. Nieuwe planten gedijen nu eenmaal niet goed in onbewerkte grond.

De interim-predikant komt niet om het werk van de gemeenteleden

te doen of hun problemen uit de wereld te helpen, maar begeleidt, traint en helpt hen de moeilijkheden zelf op te lossen. Ik ga hun een spiegel voorhouden om te laten zien wie ze zijn en vragen of dat is wat ze ten diepste willen. Dit kun je als betrokken interimmer gemakkelijker doen dan een beroepen dominee, die wat diplomatieker moet handelen. Een interim-predikant mag vragen stellen, zoals: 'Hebben jullie wel eens nagedacht over andere mogelijkheden om...?' (In gedachten zie ik al haren overeind gaan staan. Verandering... nee toch?!) Of: 'Waarom recycelen jullie ouderlingen? Zijn nieuwe leiders niet welkom?'

Samen gaan de gemeente en ik deze spirituele tocht maken. Daarom moeten we bereid zijn open te staan voor de Geest van God, die waait waarheen hij wil; die soms alles ontwortelt, ook onszelf. We worden als zaad meegenomen op de adem van de wind en waar we neerkomen, moeten we opnieuw wortelen. Tijdens een trektocht heb je onderweg brood nodig. Dat brood is de eredienst, de plaats waar we gevoed worden, het vaste punt dat vooral in een tijd van verandering nodig is. Daarom gaat de interim minister in de Verenigde Staten elke zondag voor in de gemeente, op de vakantiezondagen na. In de VS wordt het van groot belang geacht dat de interim minister elke zondag voorgaat, want tijdens de eredienst bereik je het grootste aantal mensen tegelijkertijd. Een goed voorbereide en gepresenteerde liturgie en preek geven de mogelijkheid om aan te sluiten bij de situatie van die specifieke gemeente. De Bijbel staat vol met verhalen om aspecten die aan de orde zijn in de interim-tijd (verlies, frustratie, conflicten, onbekend gebied, vreugde, verandering van leiderschap, transformatie, nieuw leven) uit te werken. De ervaring heeft geleerd hoe belangrijk de continuïteit in voor- gaan is, zowel voor de gemeente als voor de interim-predikant. De zondagse eredienst is ook een unieke gelegenheid voor de interim-predikant om de gemeente te leren kennen, zeker omdat er elke zondag *coffee hour* is, met eigengebakken lekkernijen. Deze ontspannen manier om kennis te maken maakt het mogelijk om het systeem dat de kerk is beter te analyseren. Zonder emotioneel contact kan een relatie niet groeien; dat geldt ook voor de relatie tussen interim-pastor en gemeente.

Terwijl de laatste klanken van het majestueuze orgel verdwijnen, realiseer ik me dat nu de wittebroodsweken beginnen. Iedereen heeft een roze bril op en vormt zijn eigen gedachten bij het zien van de interimmer.

Wat gaat er gebeuren? Niemand die het weet. Het is zoiets als het vertrek van het volk Israël uit Egypte. Je bent geroepen om de gemeente te coachen op haar reis van het punt waar ze nu is tot waar ze zal aankomen. Zoals Mozes, die een volk moet gaan leiden naar een ander, nog onbekend land. In het begin is iedereen blij; geweldig moet het zijn. Maar gaandeweg ontstaat er onvrede, gemor en onmin met de leider. Waarom heb je ons weggelokt uit de zekerheid van het verleden? Had ons toch met rust gelaten! Toch komen ze in een ander land met nieuwe mogelijkheden. Mozes mag de contouren van het land wel zien, maar dit nieuwe land niet betreden. Nu gaat de interim-predikant gelukkig niet, zoals Mozes, dood aan het einde van de rit. Je kunt het nieuwe land waarin de gemeente terecht zal komen echter niet betreden: dat is voorbehouden aan de nieuwe leider die gekozen zal worden. De interimmer heeft het werk gedaan en vertrekt. Dat hoeft overigens niet met stille trom, maar mag met toeters, bellen en rituelen.

Om een *Intentional Trained Interim Pastor* te worden is rond 1978 in de VS een training ontwikkeld. Wanneer een predikant uit een gemeente vertrekt, is dit een kritisch moment in het leven van een gemeente. Er is verdriet en/of vreugde, verwarring en hoop. Er moet een periode worden afgesloten voordat de volgende fase kan beginnen. Er moeten vragen aan de orde komen als: Welke kant gaan we op? Wat is onze identiteit? Wat voor soort predikant past bij ons? Hiervoor moet de gemeente de tijd nemen. Het is goed om in deze periode een interim-predikant te hebben. Die is niet alleen de pastor van de gemeente, maar is bovendien getraind om dit veranderingsproces te begeleiden en te zorgen dat er geen overhaaste beslissingen worden genomen. Door de genoemde opleiding is er in de VS een specifieke beroepsgroep van gespecialiseerde predikanten ontstaan. Degene die aan dit 'vak' begint, moet ten minste één gemeente gediend hebben als gemeentepredikant voordat hij/zij als interim minister aan de slag kan gaan. Een interim-pastor moet flexibel zijn, pioniersbloed door de aderen hebben stromen, geen messiascomplex hebben, goed kunnen luisteren en vooral tegen een stootje kunnen. Een effectieve interim-predikant is niet altijd bij iedereen geliefd. Dat heeft niet te maken met de persoon, maar met het proces van verandering en onzekerheid. Het is dus een belangrijke vaardigheid van de interim-predikant om kritiek niet persoonlijk op te vatten, maar te duiden als signaal van onvrede of weerstand.